

Í N D E X

PRÒLEG	9
INTRODUCCIÓ	17
1. FRANCESC DE PAPIOL I DE PADRÓ: LA SEVA HISTÒRIA	23
1.1. Aprenent la tradició i fascinat per la història	23
1.2. Activitat parlamentària a les Corts de Cadis (1810-1813)	55
1.3. Genealogia: la memòria familiar austriacista	68
1.4. Els seus descendents liberals: Benet i Marià Rubinat i de Papiol	73
2. FONS BIBLIOGRÀFIC DE LA FAMÍLIA PAPIOL	95
2.1. Orígens de la biblioteca	97
2.2. Les lectures dels germans Rubinat: història i liberalisme	120
3. LA REFORMA DE LA MONARQUIA BORBÒNICA DE FRANCESC DE PAPIOL	127
4. ELS GERMANS RUBINAT I LA LECTURA CATALANA DE LA CONSTITUCIÓ DE 1812	153
4.1. Construir la nació liberal des de la perifèria: Diputació Provincial De Catalunya	153
4.2. La història de Catalunya per una interpretació federalitzant de la Constitució de 1812	164
4.3. Projecte federalitzant del liberalisme moderat	194
4.4. Acció política de la Diputació Provincial de Catalunya (1820-1822)	212
4.5. Del fracàs del liberalisme moderat a l'incipient federalisme dels exaltats	234

5. CONCLUSIONS	243	
6. ANNEXOS	249	
Annex I	Fons bibliogràfic Can Papiol	250
Annex II	Llista dels llibres deixats per Benet Rubinat (1817-1826)	279
Annex III	“Compendio histórico de la antigua constitución política de Cataluña”	287
Annex IV	Textos de temàtica històrica del fons Papiol publicats de 1810 a 1823	295
BIBLIOGRAFIA	297	

Pròleg

La vella interpretació de la història de Catalunya que ens parlava d'una llarga decadència durant el període comprès entre el segle XVI i el XVIII, fins que va irrompre la Renaixença, està deixant pas a una altra visió, molt més ajustada a la realitat, que contempla processos de llarga durada. Per dir-ho amb paraules del poeta Segimon Serrallonga, “la ruptura en sec que de vegades es preconitza, no és sovint res més que el final d'un esfilagarsament que es dona quan els caps del fil d'avui ja es nuen amb els caps de fil d'abans d'ahir”.¹

En la nova interpretació es posen de relleu els avenços de l'especialització econòmica i del comerç en el XVII, la vitalitat de la llengua i de la cultura, així com una represa del constitucionalisme en el tombant de segle, a més d'un programa tant econòmic com cultural a finals del XVIII, el qual dibuixava un projecte de país, i que tenia en Antoni de Capmany i Jaume Caresmar dos dels seus principals artífexs. Aquest cabal tan fèrtil facilita la comprensió de la Renaixença cultural i política del XIX, en la línia que va preconitzar Jordi Rubió i, més recentment, Ernest Lluch i Josep Fontana.

El text de Joan Cortada, *Cataluña y los catalanes*, publicat el 1860, reflecteix perfectament el que estem dient. Cortada escriu des de l'amor a la pàtria catalana per construir una nova nació espanyola. Però ho fa,

1. SERRALLONGA, S.: *Poemes 1950-1975*, Barcelona, Crítica, 1979, p. 281.

partint de la realitat “heterogènea” d’Espanya i evocant les conseqüències de “la fatal guerra de Sucesión [...] que lejos de acercar los catalanes a los demás españoles, alzaron entre aquellos y éstos una muralla que los segregó de un modo lastimoso y funesto para todos”. Alhora, expressa una sòlida reivindicació de la llengua catalana i un elogi ferm del “antiguo y perfectísimo gobierno representativo de Cataluña” del que “nuestros mayores nada tenían que envidiar a la Inglaterra moderna”.²

Centrant-nos en el segle XVIII, sabem bé que després de l’eliminació dels sistemes juridicopolítics dels territoris de la Corona d’Aragó, en especial el de Catalunya, el més desenvolupat de tots gràcies a les Corts de 1701 i de 1705, la llosa de l’absolutisme borbònic –amb la seva repressió sistemàtica– va fer-se sentir, efectivament, en l’àmbit polític i també econòmic, almenys durant unes dècades. Davant de tanta adversitat els catalans van oscil·lar entre el desengany polític i un pragmatisme acomodaticí facilitat per la prosperitat econòmica, ja sòlida a mitjan XVIII com observà Pierre Vilar. Amb tot, al llarg del segle no cessen les mostres de dissidència, primer armades, després pacífiques o en forma de revolta, a banda de l’“austriacisme persistent” que s’expressa, sobretot, des de l’exili vienès.

Si bé el cicle de l’“austriacisme” toca fi vers 1740, fins a finals de segle van persistir els referents llibertaris que formaven part del seu bagatge polític. El denominador comú de múltiples protestes (contra la corrupció en els municipis, contra les quintes), el constitueix l’evocació –a vegades reivindicació– de les “llibertats” perdudes, un concepte ambigu que remet a una determinada idea de la política, basada en la representació –amb les limitacions pròpies de la societat estamental de l’Antic Règim–, i a la concepció identitària que va assolir el seu màxim desenvolupament en el patriotisme resistent de 1713-1714. El record i la vindicació del municipi

2. CORTADA, J.: *Cataluña y los catalanes*, Barcelona, Imp. de M. Blanxart, 1860, pp. 61 i 39-40.

representatiu, de la Diputació i dels diputats, persisteixen durant tot el segle mentre les autoritats borbòniques constaten aquella realitat entre perplexes i indignades.

En paral·lel, hi va haver un moviment polític de caràcter reformista que expressà les inquietuds de la societat catalana mitjançant memorialis contra el cadastre, per reclamar el retorn del sistema municipal abolit, el “magistrat de Catalunya”, o l’“advocat general del públic”. I, sobretot, cal remarcar el memorial de 1760 presentat a Carles III, redactat per diputats de les ciutats de Barcelona, Saragossa, València i Palma de Mallorca, un autèntic programa reivindicatiu que té com a referent les lleis i el sistema polític anterior, abolits amb la Nova Planta, encara que formulat per homes del règim.

També es van fer ressò del corrent que recordava les *llibertats* perdudes els il·lustrats León de Arroyal, entre 1787 i 1795, i Antoni de Capmany a les Corts de Cadis, els quals van evocar la vella Constitució dels territoris de la Corona d’Aragó.³ Es tractava, ben entès, del referent d’una *constitució* que no s’ha d’interpretar com la reivindicació d’unes normes antigues, en un sentit formal, sinó del seu esperit i de la seva finalitat, adreçades al “bon govern”,⁴ considerat molt millor que l’absolutisme en la mesura que es fonamentava en la representació política i en el paper central de les Corts.

Aquell record del vell sistema constitucional no era purament enyoradís. Podem constatar-ho, per exemple, en la inquietud que provocà entre les

3. ALBAREDA, J.: “Cataluña en la España del siglo XVIII. Represión, acomodación y disidencia”, a J. ARRIETA, J. ASTIGARRAGA (eds.), *Conciliar la diversidad. Pasado y presente de la vertebración de España*, Universidad del País Vasco, 2009, pp. 55-75.
4. GARCÍA MONERRIS, C.: “«Volver a la constitución». Entre la eficiencia ilustrada y la nueva idea de Constitución a finales del siglo XVIII”, *V Jornadas Nacionales de Historia Moderna y Contemporánea*, edició en CD, Mar del Plata, Universidad Nacional de Mar del Plata, 2006.

autoritats borbòniques la reunió de divuit diputats en representació dels corregiments per tractar el tema de les quintes l'any 1773, perquè, deien, “a esta Junta la dieron los mismos que la componían el nombre de Diputación de Cataluña, en memoria sin duda de aquella famosa Diputación que antes regía despóticamente el Principado”.⁵ Amb aquesta lògica van prohibir la formació d'una Diputació dels Col·legis i gremis de Barcelona, per considerar que s'erigia “en democracia o república con notable perjuicio y acatamiento de los derechos de la soberanía y usurpación de sus facultades”. No solament això, sinó que afegien: “El Consejo, señor, halla confirmado en este expediente el orgulloso espíritu que revive y domina el corazón de los catalanes para restituirse a las libertades de los antiguos fueros que por justas y graves causas les están derogados y el anhelo que muy a las claras descubren de gobernarse por distintas reglas y leyes que las comunes de toda la nación, como si Cataluña fuese algún otro Principado distinto independiente de los muchos que componen unidos el todo de esta gran monarquía, en que se ve el clero, la nobleza y el pueblo de Cataluña piensan de un mismo modo, creyéndose con derecho de gozar de más distinciones que las otras provincias”.⁶

Ara, Jordi Roca ens proporciona una nova peça, valuosa, per interpretar aquest trencaclosques que cal anar encaixant, mitjançant l'estudi de Papiol i dels seus nebots, els Rubinat. Un treball que ens descobreix un fons bibliogràfic excepcional, el dels Papiol, i que fixa noves fites per entendre la transició cap a la societat liberal i les diverses opcions que estaven en joc.

Ens parla, en primer lloc, de Francesc de Papiol, un descendent d'austriacistes, diputat a les Corts constituents de Cadis que acceptà a contracor la Constitució, que rebutjà l'“esperit filosòfic” dels il·lustrats i que va defensar

5. ROURA, L.: *Subjecció i revolta en el segle de la Nova Planta*, Vic, Eumo Editorial, 2006, pp. 130-131.
6. ROURA, L.: *Subjecció...*, p. 198.

la provincialització dels òrgans de la monarquia fent-se ressò de la tradició constitucional de la Corona d'Aragó. Però que alhora va ser partidari de la uniformització jurídica mitjançant el model processal castellà i de mantenir les senyories jurisdiccionals, a la vegada que donava per bones les tesis agraristes de Campomanes i es mostrava contrari als gremis. Aquestes idees, no exemptes de contradiccions, va plasmar-les en un escrit, arran de la convocatòria de les Corts de Cadis, la *Carta de un amigo a otro sobre lo que convendría hacer en las futuras Cortes*. Llàstima que, per raons d'espai, no figuren en els Annexos del llibre, perquè el text pot aportar nova llum de cara a l'explicació d'aquell moment de canvi en el qual s'encavalcaven el vell i el nou.

Els seus nebots Benet i Marià Rubinat van intervenir en política durant el Trienni liberal, Benet com a diputat provincial i Marià com a diputat a Corts. Ambdós es van caracteritzar pel seu liberalisme moderat, des d'una actitud antirevolucionària i *federalitzant* que basava el seu discurs en la tradició juridicopolítica i institucional catalana. Roca perllonga aquesta mirada cap al projecte *federalitzant* del liberalisme moderat, el qual considerava la Diputació provincial de Catalunya com l'òrgan de representació dels catalans per excel·lència, que havia de disposar d'àmplies competències fiscals, econòmiques, militars i judicials, i l'assimilava amb l'antiga Diputació del General. Aquell anhel de continuïtat institucional, entre l'organisme medieval i el del temps dels liberals, es va posar de manifest en la recuperació del palau de la Diputació del General. També es va reflectir en l'activitat de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, aleshores vinculada a la Diputació, que maldà per elaborar un discurs polític que enllacés la Constitució liberal amb la tradició política catalana, així com els libels, opuscles i bans que la Diputació va editar, en els quals els seus dirigents posaven èmfasi en el vincle estret que consideraven que hi havia entre la tradició constitucional catalana i la Constitució de 1812.

Però, al capdavall, com assenyala l'autor, aquesta alternativa moderada que perseguia una reforma de la monarquia que redimís els greuges comesos a

les elits catalanes i establís una nova relació entre Catalunya i la monarquia a l'hora de forjar el nou projecte nacional espanyol, va topar no solament amb l'oposició dels liberals catalans més revolucionaris, sinó també dels mateixos moderats i conservadors espanyols que els van titllar de provincialistes. Com sabem bé, seguint el camí emprès a Cadis, la revolució liberal optà pel model centralitzador i uniformitzador iniciat pels Borbons.⁷

Ara bé: tant o més que aquestes trajectòries que enriqueixen la nostra visió sobre el capteniment dels catalans davant la nova constitució o bé durant el Trienni, les quals confirmen la impressió d'un panorama polític divers, lluny de la unanimitat i de les posicions definides, com ja va fer notar Lluís Maria de Puig en el seu esplèndid estudi sobre Josep Batlle,⁸ ens interessa remarcar l'interès per la història política de Catalunya que van mostrar dues generacions de catalans. Sabíem que entre els llibres anunciats al *Diario de Barcelona*, entre 1823 i 1825, destacaven les obres d'història del dret (*Constitucions de Catalunya* de 1704, Calderó, Càncer, Fontanella, Peguera, Ripoll), i les obres d'història (Feliu de la Penya, Capmany, Masdeu, Melo, Pujades), al costat de diccionaris diversos, llibres de comerç, de matemàtiques, de física, de francès, de religió, de viatges o d'escriptors clàssics, entre molts altres temes.⁹ Un fet que Roca també constata en els anuncis de l'*Indicador Catalán*. Però el fons de Can Papiol, del qual donen perfectament testimoni els Annexos del llibre, demostra una gran coherència en l'aplec dels llibres que van dur a terme els diversos membres de la família: des de les Constitucions fins a obres d'il·lustrats catalans, espanyols i europeus, passant per dos dels textos principals de l'austriacisme

7. ARBÓS, X.: "1808-1814: crisi i refundació constitucional. La Constitució de Cadis", *L'Avenç*, 290, 2004, pp. 13-19.
8. PUIG DE, L. M.: *La Constitució de Batlle i Jover. Un projecte català a les Corts de Cadis*, Eumo Editorial, IUHJVV, Vic, 2007, especialment, pp. 208-210.
9. MAS, J.: "Producció i consum de llibres a Barcelona durant la primera meitat del segle XIX", Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives, UPE, Treball d'iniciació a la recerca, 1999.

persistent de la postguerra de Successió (*Via fora els adormits* i *Record de l'Aliança*), per la literatura jurídica i la historiografia catalana i espanyola. Encara més: conserva còpies manuscrites d'edicions molt significatives dels anys de les guerres dels Segadors i de Successió, a part d'impresos i textos del període de 1810-1813.

No allargarem més aquest balanç tan apressat com incomplet. Jordi Roca analitza, en un treball interessant, profund i detallista, com una alternativa liberal, entre l'absolutisme i el liberalisme radical, va fonamentar el seu projecte en la idea del constitucionalisme català, en una manera determinada de fer les coses i d'organitzar la societat en els segles anteriors a 1714. I ens hi condueix de la mà d'uns personatges fins ara poc coneguts, interessants per aquest motiu i per les seves idees. De fet esdevenen un pretext per endinsar-se en la proposta del projecte *federalitzant* del liberalisme moderat. I en aquest repte, sens dubte, un dels grans mèrits del llibre és que explica com la memòria de les velles *llibertats* es conjuga amb la nova idea de *llibertat* nascuda a Cadis.

JOAQUIM ALBAREDA
Universitat Pompeu Fabra